

ПОРЕСКИ КЛИН У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

TAX WEDGE IN REPUBLIC OF SRPSKA

Биљана Станивук

Факултет пословне економије Бијељина, Бијељина,

Република Српска, Босна и Херцеговина

biljana.stanivuk@fpe.unssa.rs.ba

Анстракт: Опорезивање рада кроз порез на доходак и доприносе за социјално осигурање, представља изузетно осетљив сегмент пореског система земље. Поред тога што умањује економску снагу обвезника, опорезивање рада утиче на тржиште рада (запосленост/незапосленост), ниво привредног развоја, пореску евазију али и на међународну конкурентност. Опорезивање рада подлеже великом броју корективних ставки везаних за умањење и ослобађање, са једне стране, и значајном броју доприноса, са друге стране, који доводе до разлика између номиналног и ефективног пореског оптерећења. Најзаступљенији метод утврђивања стварног пореског оптерећења је порески клин. Сврха рада је да утврди висину пореског клина у Републици Српској, да добијене показатеље упореди са одабраним земљама Европске уније, као и да анализира могућности за смањење пореског оптерећења.

Кључне ријечи: опорезивање рада, доприноси за социјално осигурање, ефективно пореско оптерећење, порески клин

Abstract: Taxation through income tax and social security contributions is an extremely sensitive segment of the country's tax system. In addition to diminishing the economic power of the taxpayer, taxation affects the labor market (employment / unemployment), the level of economic development, tax evasion, and international competitiveness. Taxation of labor is affected with a large number of corrective measures related to the reduction and release, on the one hand, and a significant number of contributions, on the other hand, which lead to a difference between the nominal and the effective tax burden. The most common method of determining the actual tax burden is the tax wedge. The purpose of the paper is to determine the amount of tax wedge in the Republic of Srpska, compare the obtained indicators with the selected countries of the European Union, and analyze the possibilities for reducing the tax burden.

Key Words: labour taxation, social security contributions, effective tax burden, tax wedge

УВОД

Опорезивање дохотка представља један од неизоставних сегмената сваког пореског система. Порески системи земаља конципирају се тако да теже оптималном опорезивању, које подразумева минимално дисторзивно дјеловање пореских прописа на економско понашање агената, односно, обезбјеђује максималан ниво корисности. Порез на доходак представља изузетно издашан и стабилан извор прихода, нарочито уколико се посматрају развијене земље, које имају високу запосленост и високе плате. У неразвијеним земљама, опорезивање дохотка, као дио укупне пореске политике, представља веома важан инструмент којим се може утицати на ниво запослености, мобилност људи и капитала, настанак економских интеграција и слично.

Номинална пореска стопа којом се опорезује доходак најчешће није једнака стварној пореској стопи, стога је важно сагледати висину стварног пореског оптерећења, односно, порески клин. Порески клин заправо представља разлику између бруто плате и нето плате (бруто плата након одбитка пореза и доприноса). Такође, можемо га интерпретирати као разлику између укупног трошка плате коју плаћа послодавац и износа који запослени добија у новцу.

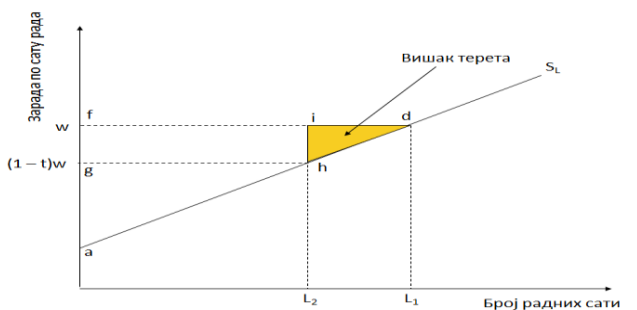
Поред пореза, доприноси за социјално осигурање представљају саставни дио пореског клина. Доприноси представљају врсту директних пореза који, за разлику од пореза, имају намјену и тиме представљају дестиниране приходе. Према томе, опорезивање рада које подразумева обавезна плаћања држави врши се преко пореза на доходак физичких лица и доприноса за обавезно социјално осигурање. У Републици Српској, висину пореског оптерећења и припадајуће стопе доприноса регулишу Закон о порезу на доходак Републике Српске и Закон о доприносима Републике Српске.

1. Опорезивање рада

Опорезивање рада утиче на умањење економске снаге појединца односно запослених. При томе се неизоставно јавља вишак терета пореза на доходак.

Графикон 1. Наслов графика

Вишак терета пореза на доходак

Извор: Rosen, Gayer „Јавне финансије“

S_L представља криву понуде рада, односно најмању зараду коју би запослени тражио за сваки додатни сат рада. Почетна зарада је w , а са L су означени сати рада које је запослени спреман да ради сходно одговарајућој заради.

Уколико се уведе порез на доходак по стопи t , зарада по одбитку пореза једнака је $(1-t)w$, тада се крива понуде S_L смањује и то води и до смањења времена које је радник спреман да ради L_2 . Вишак који остварује радник после одбитка пореза је agh , а приходи које остварује држава су $figh$. Губитак радника на благостању ($fdhg$) премашује прикупљени порез hid ($hid=fdhg-figh$). Вишак терета представљен је површином између криве понуде и висине зараде на тржишту.

Стога, у основи оптималног опорезивања стоји балансирање између утицаја пореза на економску ефикасност, која одређује износ дохотка којим ће друштво располагати, и правичности, која опредјељује расподјелу дохотка у циљу максимизације друштвеног благостања за дати износ пореских прихода (Арсиф, Ранђеловић, 2017, стр. 35).

2. Утицај методе обрачуна дохотка на пореску политику

Литература познаје два основна приступа дохотку односно заради запосленог:

- Концепт бруто дохотка и
- Концепт нето дохотка.

Концепт бруто дохотка претпоставља да цјелокупан доходак економски припада запосленом раднику, док према концепту нето дохотка, само економски нето доходак припада раднику. У суштини, оба концепта оптерећују плату истом висином пореза и доприноса, тако да у обрачунском смислу, не постоји разлика у висини пореза и доприноса који припадају држави. Међутим, разлике у овим концептима битно утичу на то да ли терет пореза и доприноса иде на терет запослених или на терет послодавца.

Према концепту бруто дохотка, послодавац представља само посредника у обрачунавању и уплати пореза и доприноса одговарајућим органима. У случају да дође до смањења стопе доприноса, раднику ће остајати већи износ нето дохотка и тиме ће добијати већу плату, док ће трошак послодавца остати исти јер је уговорена бруто плата. С обзиром на то да не утиче на трошак послодавца, преко концепта бруто дохотка може се водити политика која има утицај на социјални и економски положај радника, тржиште радне снаге, раст инвестиција и слично.

Концепт нето дохотка полази од фиксног износа плате коју радник добија (нето плата) и, без обзира на промјене у пореској политици, радник ће увијек добијати исту суму новца. Међутим, према овом концепту послодавац сноси терет пореске политике кроз повећање или смањење трошка послодавца. У овом случају, послодавац није само посредник између радника и фискалне власти, него се на његов терет обрачунавају и уплаћују порези и доприноси за запосленог радника. На основу наведеног, може се извести закључак да се

концептом нето дохотка утиче на економичност привреде. При дефинисању појма пореског клина, наведени су појмови бруто и нето дохотка. Највећи број развијених земаља примјењује концепт бруто дохотка. Међутим, у БиХ, односно у ентитетима још увијек није у потпуности напуштен нето приступ, па се чак и мијеша са бруто концептом, те на тај начин производи проблеме у имплементацији система пореза и доприноса, те онемогућава јасно сагледавање посљедица пореске политике (Пезеровић, 2012.). Законом о доприносима Републике Српске, који је ступио на снагу 1.1.2018. године, прецизиране су стопе доприноса које оптерећују плату у укупном проценту од 33% и то по основу:

- доприноса за пензијско и инвалидско осигурање 18,5%,
- доприноса за здравствено осигурање 12%,
- осигурања од незапослености 0,8% и
- дјечије заштите 1,7%.

Законом о порезу на доходак Републике Српске дефинисана је стопа пореза на доходак која износи 10% (осим за мале предузетнике и специфичне групе дохотка) и истим Законом дефинисан је неопорезиви дио дохотка у износу од 200 КМ на мјесечном нивоу.

3. Одабране методе израчунавања пореског клина у Републици Српској

Циљ рада јесте утврђивање висине пореског клина у Републици Српској. У ту сврху су коришћене двије општеприхваћене методологије. Прва методологија се односи на методологију KPMG International-a, међународне институције који се бави пружањем услуга и ревизије, пореског и финансијског савјетовања и висину пореског клина за поједине земље врши годинама уназад у студији под називом „Individual Income Tax Rate Survey“. Анализе KPMG International су у економској литератури прихваћене, а посебан значај имају због дуге серије података, јединствене методологије и великог броја земаља које су предмет анализе. Наведено омогућава компарацију висине пореског клина између земаља и анализу фактора које доводе до промјене висине пореског клина. Израчунавање пореског клина врши се на сљедећи начин:

- примјењује се хипотетичка вриједност дохотка (бруто плате) у висини од 100.000 \$ на годишњем нивоу,
- бруто плата обухвата годишњи износ нето плате, пореза и доприноса који иду на терет запосленог радника,
- основица се умањује за годишњи износ одбитка који је регулисан Законом,
- све законске обавезе које сноси запослени радник, стављају се у однос са бруто платом.

Математички се висина пореског клина може израчунати на сљедећи начин:

$$\text{ПК} = (\text{БПЗ} - \text{НПЗ}) / \text{БПЗ}$$

ПК је ознака за порески клин, БПЗ представља бруто плату запосленог радника (која укључује порезе и доприносе на терет радника) и НПЗ представља нето плату запосленог (износ који радник добије на рачун као накнаду за свој мјесечни рад). У суштини, израз (БПЗ – НПЗ) није ништа друго него збир доприноса на терет запосленог (ДТЗ) и пореза на доходак (П), тако да висину пореског клина можемо изразити следећом једначином:

$$\text{ПК} = (\text{ДТЗ} + \text{П}) / \text{БПЗ}$$

У Републици Српској је, на основу претходно изнијете методологије, добијена висина пореског клина приказана наредном табелом.

Табела 1. Висина пореског клина примјеном методологије KPMG International

1.	Просјечна бруто плата на годишњем нивоу	100.000,00
2.	Доприноси на терет запосленог (33%)	33.000,00
3.	Доходак прије опорезивања (1-2)	67.000,00
4.	Основни лични одбитак	1.415,34
5.	Пореска основица (3-4)	65.584,66
6.	Порез на доходак (10%)	6.558,46
7.	Доходак после опорезивања (3-6)	60.441,54
8.	Укупно пореско оптерећење (2+6)	39.558,46
9.	Ефективна пореска стопа ((6/1)*100)	6,56%
10.	Ефективна стопа доприноса ((2/1)*100)	33%
11.	Порески клин (10/9)	39,56%

Извор: калкулација аутора

Важно је напоменути да је законски лични одбитак на годишњем нивоу од 2.400 КМ према важећем курсу изражен у доларима. Висина пореског клина од 39,56% представља изузетно велико оптерећење дохотка запослених радника. KPMG International годинама уназад анализира висину пореског клина у 94 земље и поредећи висине пореског клина, Република Српска је међу првих 20 земаља. Занимљиво је истаћи да је у студији под називом „Individual Income Tax Rate Survey“, наведено да највишу вриједност пореског клина има Белгија (47%), трећа по реду је Хрватска (46,1%), а да се Србија налази на 83. мјесту са пореским клином од 17%. Друга методологија је заснована на концепту који је формулисала Организација за економску сарадњу и развој (ОЕЦД). Наведена организација такође објављује студије (на годишњем нивоу) под називом Taxing Wages, у којима израчунава висину пореског клина и прати његово кретање током времена. Начин израчунавања је следећи:

- основица је трошак рада просјечног радника на годишњем нивоу за сваку земљу,
- трошак рада обухвата висину нето дохотка и све законске обавезе које се обрачунавају и плаћају из дохотка,
- основица се умањује за годишњи износ одбитка, који је регулисан Законом,
- све законске обавезе се стављају у однос са просјечним трошком рада.

Математичка једначина за добијање висине пореског клина према ОЕЦД методологији се изражава на следећи начин:

$$ПК = (БПЗ + ДТП - НПЗ) / (БПЗ + ДТП)$$

Израз ДТП преставаља допринос за обавезно социјално осигурање које плаћа послодавац на свој терет. У Републици Српској, разматрајући законске одредбе, овакав облик доприноса не постоји. Исто тако, просјечна бруто плата у Републици Српској у 2017. години износила је 1331 КМ, односно 15.792КМ на годишњем нивоу. Наредна табела нам омогућава увид у начин рачунања пореског клина методологијом ОЕЦД-а.

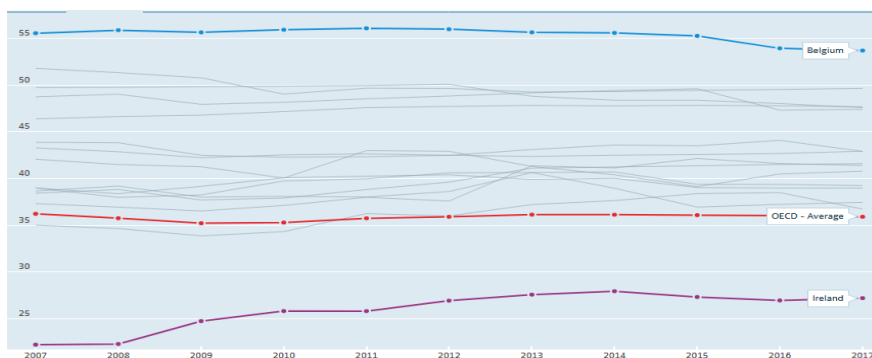
Табела 2. Висина пореског клина примјеном методологије ОЕЦД

1.	Просјечна бруто плата на годишњем нивоу	15.972,00
2.	Доприноси на терет запосленог (33%)	5.270,76
3.	Доходак прије опорезивања (1-2)	10.701,24
4.	Основни лични одбитак	2.400,00
5.	Пореска основица (3-4)	8.301,24
6.	Порез на доходак (10%)	830,12
7.	Доходак после опорезивања (3-6)	7.471,12
8.	Доприноси на терет послодавца	0
9.	Трошак рада (1+8)	15.972,00
10.	Укупне обавезе (2+6+8)	6.100,88
11.	Порески клин (10/9)	38,2%

Извор: калкулација аутора

Очигледно је да је висина пореског клина наведеном методологијом нешто нижа од вриједности добијене методологијом KPMG International. Ова разлика се јавља због различите вриједности основице опорезивања, која је према методологији ОЕЦД вишеструко нижа од 100.000\$. Висина пореског клина у земљама ОЕЦД, приказана је на наредном графикону.

Графикон 2. Висина пореског клина у земљама ОЕЦД

Извор: ОЕЦД Taxing Wages

Закључак је да методологије имају идентичан исход када је у питању држава која има највећу вриједност пореског клина. Према методологији ОЕЦД, висина пореског клина у Републици Српској је изнад просјека, што значи да радници сnose високе трошкове пореских намета.

Добијене стопе пореског клина нам несумњиво доказују да имамо високо опорезивање рада. Ово неминовно води смањењу запослености, јер због високих пореских намета, велики број радно способних становника уопште не тражи посао, односно не учествује на тржишту рада (Анкета о радној снази 2014). С обзиром на то да смо неразвијена земља, високо пореско оптерећење рада доводи до повећања рада „на црно“. Анкета о радној снази из 2014. године наводи да је 24,9% лица која су била пријављена на биро, имала неки додатни облик запослења. То значи да је свака четврта особа радила „на црно“. Растом пореског клина расту и трошкови, самим тим и цијене производа, а све то утиче на конкурентност. Стога, висина пореског оптерећење рада није само ставка која утиче на рад и запосленост, већ су ефекти много већи и утичу на цијелу привреду.

4. Препоруке за смањење пореског клина

Наведена анализа висине пореског клина у Републици Српској несумњиво наводи на закључак да треба ићи у правцу значајног смањења опорезивања рада. Наравно да ово није ни мало лак задатак, нарочито ако имамо у виду да је земља неразвијена и да не постоји начин повећања фискалних прихода по основу директних пореза. Међутим, постоји неколико начина који у будућности могу да побољшају фискалну позицију Републике Српске.

Позната је чињеница да највећи износ пореских прихода чине приходи од индиректних пореза, посебно приходи од пореза на додату вриједност. С тим у вези, као један од начина за смањење пореског терета, потенцијално би могла бити фискална девалвација. Овај појам подразумијева приходно неутралну промјену структуре пореза, који се односи на смањење пореза на рад и повећање пореза на потрошњу и имовину. У студији ОЕЦД процијењено је да би приходно неутрална промјена структуре пореза од пореза на доходак, ка порезима на потрошњу и имовину, утицала на повећање дугорочне стопе раста за 0,25% до 1%. У раду Бегнера и Роугера (Burgert i Roeger, 2014) истраживани су ефекти приходно неутралног смањења доприноса за социјално осигурање и повећање пореза на додату вриједност на раст привреде, запосленост, спољни биланс, економску неједнакост и слично (Арсих, Ранђеловић, 2017). Утицај такве реформе би у кратком року био негативан, међутим, у дужем року би постао позитиван. Неутрална промјена пореске структуре од 1% БДП-а повољно би утицала на раст привреде, запосленост и спољни биланс. У дугом року би смањење доприноса за социјално осигурање довело до повећања запослености, смањења трошкова послодаваца и конкурентнијих цијена на тржишту.

Такође, могуће је смањити висину пореског клина, нарочито за раднике који имају ниска примања кроз повећање неопорезивног износа плате. Радници који имају ниска примања су осјетљивији на промјене у опорезивању рада, а, уколико посматрамо просјечну бруто плату у Републици Српској која износи 1.331 КМ на мјесечном нивоу, може се закључити да највећи број запослених радника има ниске дохотке. Повећање неопорезивног износа дохотка би засигурно повећало куповну моћ најмање плаћених радника.

Унапријеђење фискалне политике, осим висине јавних прихода и њиховог учешћа у БДП, подразумијева и ефикасно управљање јавним расходима. Стога, би било добро утицати на смањење јавних расхода кроз свеобухватну анализу њихове структуре и оправданости, као и кроз ефикаснију пореску администрацију.

ЗАКЉУЧАК

Висина пореског клина, као показатеља укупних обавеза које терете бруто доходак радника, у Републици Српској је изнад просјека већег броја земаља које су обухваћене методама истраживања. Чињеница да смо неразвијена земља која има ниску стопу запослености и велики број радника који раде „на црно“, може дјелимично бити ублажена свеобухватним и постепеним мјерама фискалне политике. Са једне стране, највећи утицај на висину пореског клина имају доприноси за обавезно социјално осигурање (33%) и они су значајније већи од просјека посматраних земаља. Са друге стране, порези на доходак (10%) су нижи просјека анализираних земаља. Смањење пореског клина могуће је корекцијом доприноса, али при томе треба водити рачуна о потребама државе за јавним приходима. Фискална девалвација представља потенцијални начин смањења висине пореског клина у дугом временском периоду. Свака промјена постојећег пореског система доводи до потешкоћа приликом имплементације. Међутим, важно је сагледати дугорочне позитивне ефекте и у складу са њима формулисати фискалну политику, која ће за дату земљу донијети дугорочне користи.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Антић, Д. (2009). *Макроекономска стабилност и фисклани федерализам у БиХ – докторска дисертација*. ВМГ графика д.о.о., Мостар
- [2] Арсић, М., Ранђеловић, С. (2017). *Економија опорезивања – теорија и политика*. ЦИД, Економски факултет Београд
- [3] Burgert, M., Roeger, W. (2014). *Fiscal Devaluation: Efficiency and Equity* (No.542). DG ECFIN, European Commission
- [4] *Individual Income Tax and Social Security Rate Survey 2012*, KPMG International (www.kpmg.com)
- [5] Микеревић, Д. (2011). *Пореско окружење као фактор опстанка, раста и развоја предузећа*. Financing, Научни часопис за економију 02/11, Финрар Бања Лука.

- [6] Пезеровић, А. (2012). *Порезни клин у Босни и Херцеговини*. Financing, Финрар, Научни часопис за економију 04/12 Бања Лука.
- [7] Службени гласник Републике Српске 60/15, *Закон о порезу на доходак*
- [8] Службени гласник Републике Српске 114/17, *Закон о доприносима*
- [9] *Taxing wages* (2012), OECD Paris (www.oecd.org)
- [10] Томаш, Р. (2007). *Прелазак на бруто плате у Републици Српској*. Financing, Научни часопис за економију 09/07, Финрар Бања Лука.
- [11] Harvey, R., Gayer, T. (2011), *Јавне финансије*. Превео ЦИД, Економски факултет Београд.
- [12] Hindriks, J., Myles, G. (2013). *Intermediate Public Economics*. MIT press

SUMMARY

The tax wedge, as an indicator of the total liabilities that incur gross worker incomes, in the Republic of Srpska is above the average of a number of countries that are covered by research methods. The fact that we are an underdeveloped country, with a low employment rate and a large number of workers working "in black", can partly be ameliorated by comprehensive and gradual fiscal policy measures. On the one hand, the greatest impact on the tax wedge has contributions for compulsory social insurance (33%) and they are significantly higher than the average of the countries surveyed. On the other hand, income taxes (10%) are the lower average of the analyzed countries. Reduction of the tax wedge is possible by adjusting the contribution, but at the same time taking into accounts the needs of the state for public revenue. Fiscal devaluation represents a potential way of reducing the tax wedge height over a long period of time. The fact is that the increase in the amount of tax revenues is made up of indirect taxes, especially income from value added tax. In this regard, as one of the ways to reduce tax burden, there could potentially be a fiscal devaluation. This term implies a future neutral change in the tax structure that relates to a reduction in labor taxes and an increase in consumption and property taxes. Any change in the existing tax system leads to difficulties in implementation. However, it is important to look at long-term positive effects and formulate, in accordance with them, a fiscal policy that will bring long-term benefits to the country. Improving fiscal policy, apart from the level of public revenues and their participation in GDP, implies efficient management of public expenditures. Therefore, it would be good to influence the reduction of public expenditure through a comprehensive analysis of their structure and justification, as well as through more efficient tax administration